

УДК 37.014.3(477)

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Горак В.В., к. і. н.,
старший науковий співробітник відділу наукової реферативної
та аналітичної інформації у сфері освіти

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського

У статті охарактеризовано поняття глобалізації в контексті реформування освітньої галузі України. Узагальнено ключові аспекти модернізації сучасної освіти в умовах розвитку інформаційного суспільства. Проаналізовано новачі Закону України «Про освіту» (2017).

Ключові слова: *глобалізація, євроінтеграція, інформаційне суспільство, модернізація, Нова українська школа, освіта.*

В статье описывается концепция глобализации в контексте реформы образования в Украине. Выделены ключевые аспекты модернизации современного образования в условиях развития информационного общества. Анализируются нововведения Закона Украины «Об образовании» (2017).

Ключевые слова: *глобализация, евроинтеграция, информационное общество, модернизация, Новая украинская школа, образование.*

Horak V.V. EDUCATION REFORMING IN UKRAINE UNDER GLOBALIZATION: THEORETICAL ASPECTS

The article describes the concept of globalization in the context of the education reform in Ukraine. Key aspects of modernization of modern education in the conditions of development of the information society are highlighted. The innovations of the Law of Ukraine “On Education” (2017) are analyzed.

Key words: *globalization, eurointegration, information society, modernization, New Ukrainian school, education.*

Постановка проблеми. Глобалізаційні процеси, які ми спостерігаємо останнім часом, впливають на функціонування різноманітних сфер суспільства. В Україні потреба реформування освітньої галузі назривала давно, і в нинішніх умовах інформаційного суспільства вона лише зростає. Про активний період модернізації сфери освіти на сучасному етапі свідчить прийняття нового базового Закону України «Про освіту» (2017). Глобалізаційні виклики, євроінтеграція та інші світові тенденції визначають вектори розвитку державної політики у сфері освіти, а сучасне реформування галузі вимагає узгодження змісту освіти з міжнародними вимогами та цілями. Вплив таких світових тенденцій на функціонування системи освіти є предметом багатьох досліджень. Беручи до уваги масштабність проблеми та тривалий, всеохоплюючий глобалізаційний процес, у Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В.О. Сухомлинського виконується науково-дослідна робота «Науково-інформаційний супровід освітньої галузі в умовах євроінтеграційних і глобалізаційних процесів» (2017–2019 рр., наук. кер. – к. і. н. А.В. Селецький).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В інформаційному суспільстві, у якому переважають процеси глобалізації, постійно змінюється джерельна парадигма,

тому актуальним залишається аналіз наукових досліджень, які присвячені цій проблемі. Тенденції розвитку освіти в Україні висвітлено в дослідженнях президента НАПН України В. Кременя [9]. Цінною для дослідження є публікація О. Дубасенюк, яка аналізує особливості розвитку освіти з огляду на сучасні вимоги світових та євроінтеграційних процесів [8]. Проблеми глобалізації, модернізація освітньої сфери привертають увагу й інших дослідників. Серед них: О. Войналович [1], В. Воронкова [2], М. Головань [4], Т. Десятовова [5; 6] та інші вчені.

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати теоретичні аспекти сучасного реформування освітньої галузі України в умовах розвитку інформаційного суспільства та глобалізаційних викликів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Система освіти України є одним з об'єктів світових глобальних процесів, унаслідок чого виникає потреба більш ґрунтовно охарактеризувати значення цього терміна з погляду різних дослідників. Зважаючи також на те, що досі тривають дискусії щодо самого поняття «глобалізація». На нашу думку, вдало тлумачення підібрано В. Кременем: «глобалізація – це не тільки зближення народів і держав, уподібнення економік, це також загострення конкурен-

ції між державами в різних сферах, набуття нею планетарного масштабу» [9, с. 10]. В енциклопедії «Історія України» зазначено, що «глобалізація – це сукупність новітніх трансформаційних, взаємопов'язаних процесів у просторовій організації локальних, регіональних і світових економічних зв'язків і відповідних соціальних відносин» [3]. Найчастіше в літературі вживається визначення американського дослідника Дж. Курі: «глобалізація являє собою неоліберальні, орієнтовані на ринкові відносини сили, які керують усім світом» [15, с. 11].

В. Воронкова під глобалізацією розуміє історичний соціальний процес, змістом якого є зростаючий взаємозв'язок і взаємозалежність національних економік, політичних і соціально-культурних систем, а також взаємодія суб'єктів світових системних відносин різних рівнів щодо регулювання їхньої діяльності в різних сферах на єдиному світовому просторі [2, с. 25]. Основними тенденціями сучасного процесу глобалізації вона визначає такі: зростання масштабів обмінних процесів у світоekonomіці, прискорення формування геоекономічного простору, посилення інтеграційних процесів та інтернаціоналізації на всіх рівнях, переважання ринкових відносин [2, с. 26]. Окрім того, В. Воронкова виділяє цілу філософію глобалізації – філософію розвитку сучасного українського суспільства в умовах глобалізації та інтеграції України до світової спільноти, загальноєвропейського економічного простору; досягнення нашою державою конкурентоспроможності в умовах ефективного розвитку ринкової економіки та соціально-орієнтованого управління [2, с. 21].

О. Войналович глобалізацію тлумачить як «комплексне явище, яке містить низку процесів, що відбуваються водночас, і має кілька «вимірів», найбільш помітними та важливими серед яких є глобалізація ринку, виробництва та інформації» [1, с. 184]. М. Головань зазначає, що глобалізація означає всеосяжний процес взаємозв'язку, взаємообумовленості та об'єднання зусиль багатьох країн у різноманітних сферах людської діяльності. Цей процес є принципово новим якісним станом міжнародних суспільних відносин і результатом різноманітних факторів: інформатизації суспільства, розвитку науки, освіти, культури, продуктивних сил і нових уявлень про місце людини в суспільстві [4, с. 205]. На думку Т. Десятова, глобалізація передбачає відповідність педагогічної освіти особливостям глобального розвитку, об'єднання кращих інтелектуальних ресурсів, міжнародне співробітництво в освітній сфері, що побу-

доване на засадах діалогу та взаємопроникнення культур [5, с. 51].

Отож поняття глобалізації можна узагальнити як процес взаємозв'язку економічних, політичних і соціальних систем, який передбачає загострення конкуренції між державами в різних сферах і сприяє розвитку міжнародного співробітництва й інтеграції. Зважаючи на вищезазначене, система освіти повинна постійно змінюватися, щоб відповідати сучасним безперервним глобалізаційним процесам. Серед негативних наслідків – можлива втрата власної національної ідентичності та освітньої традиційності, тому дуже важливим є об'єктивна оцінка всіх змін та їх розумне практичне застосування.

Серед сучасних тенденцій реформування освіти під час процесів масової глобалізації виділяють такі: неперервність освіти, її комп'ютеризація, перехід від школи відтворення до школи мислення, від контрольних способів організації навчально-виховного процесу до ігрових форм, зміщення акценту з навчальної діяльності викладача на пізнавальну діяльність студента, доступність освіти, надання автономності та самостійності закладам освіти, забезпечення права на освіту всім охочим, розширення ринку освітніх послуг, зміна в системі управління, знайдення компромісів між жорсткою централізацією та повною автономією [6, с. 34].

Варто також зазначити, що в процесі глобалізації необхідним є впровадження інноваційних форм освіти та використання інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ). Їх застосування сприятиме вдосконаленню навчально-виховного процесу, забезпечуватиме доступність, ефективність, конкурентоспроможність освіти в сучасному інформаційному суспільстві. Як справедливо зазначає О. Войналович, глобалізація освіти неможлива без вивчення проблеми впровадження в освіту й освітній процес сучасних форм і методів навчання на основі досягнень комп'ютерної техніки й комунікаційних технологій [1, с. 186]. Упровадження ІКТ за проектом «Нова українська школа» має стати системним процесом, внаслідок якого в учнів сформуються необхідні до вимог часу технологічні компетентності [12, с. 8].

За умов модернізації освітньої галузі в нашій державі та з огляду на інтеграційні прагнення України неможливо не брати до уваги європейський досвід. Особливо пізнавальним є приклад успішних реформ освіти в Естонії та Фінляндії. Водночас існує низка національних документів, які регламентують напрями розвитку освіт-

ньої політики. Серед них варто виокремити «Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013) [11], «Дорожню карту освітніх реформ на 2015–2025 роки» (2015) [7], «Концепцію Нової української школи» (2016) [12], Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів на 2017–2029 роки та запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» (2017) [13] тощо.

Ключові напрями державної політики відповідно до «Національної стратегії розвитку освіти на 2012–2021 роки» нині активно реалізуються: здійснюється реформування системи освіти на основі філософії людиноцентризму, оновлюється законодавчо-нормативна база, модернізується структура, зміст й організація освіти на засадах компетентнісного підходу, розробляються та реалізуються на рівні експериментів інноваційні освітні моделі, створюються сприятливі умови для реалізації ефективної системи національного виховання, розвитку та соціалізації дітей та молоді, упроваджуються засади неперервності освіти впродовж життя, формується екологічна та валеологічна культура, здійснюється інформатизація освіти, удосконалюється бібліотечне та інформаційно-ресурсне забезпечення освіти та науки тощо [11].

Ще одним важливим документом, що визначає шляхи модернізації освітньої галузі, є «Дорожня карта освітніх реформ на 2015–2025 роки» [7]. Серед заходів зазначено такі: децентралізація та оптимізація системи управління освітою; формування нової системи моніторингу якості освіти; оптимізація мережі шкіл; запровадження автономії навчальних закладів; реформування змісту освіти, системи педагогічної та післядипломної освіти; запровадження нової системи професійної кваліфікації, професійного зростання та оплати праці в освітньому секторі тощо [7].

Сучасна реформа середньої освіти пов'язана, передусім, зі стартом проекту «Нова українська школа», задля якої Кабінетом Міністрів затверджено план заходів на 2017–2029 роки із запровадження «Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти». План передбачає розроблення нових проєктів державних стандартів загальної середньої освіти та типових освітніх програм. Крім того, передбачено заходи зі зменшення бюрократичного навантаження на школу, створення системи моніторингу якості середньої освіти, вдосконалення системи незалежного оцінювання результатів нав-

чання за курс базової та профільної середньої освіти тощо [13]. У проєкті «Нова українська школа» на 2017–2018 навчальні роки взяли участь 100 шкіл України (перші два класи), з наступного навчального року планується залучити першокласників усіх закладів середньої освіти [12].

Формула нової школи складається з дев'яти ключових компонентів: 1) новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, які потрібні для успішної самореалізації в суспільстві; 2) педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками; 3) умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно; 4) орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм; 5) наскрізний процес виховання, який формує цінності; 6) нова структура школи, яка дає змогу добре засвоїти новий зміст і набути компетентності для життя; 7) децентралізація та ефективне управління, що надасть школі реальну автономію; 8) справедливий розподіл публічних коштів, який забезпечує рівний доступ усіх дітей до якісної освіти; 9) сучасне освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби й технології для навчання учнів, освітян, батьків не лише в приміщенні навчального закладу [13, с. 7].

У вересні 2017 року ухвалено новий Закон України «Про освіту», який наближає нас до європейських стандартів. У документі максимально втілено такі принципи: важливі вимоги до освіти: доступність, автономність, підвищення якості освіти, конкурентоспроможність тощо. Серед основних новацій Закону – запровадження інклюзивного навчання (збільшення доступу до освіти осіб з особливими потребами та індивідуальними особливостями), компетентнісного підходу; підвищення соціальної ролі вчителів, створення ширших можливостей для вивчення іноземних мов та інше. Закон зобов'язує всіх учасників освітнього процесу дотримуватися академічної доброчесності. Передбачається збільшення фінансування на освіту [14].

Дискусійною в Законі України «Про освіту» стала стаття 7, де зазначено, що головною мовою освіти є державна. Учнім і студентам національних меншин і корінних народів гарантується право на навчання рідною мовою. Основна мета цієї статті Закону – забезпечити достатній рівень володіння державною мовою. Міністерство освіти і науки розробило та оприлюднило на сайті відомства «Дорожню карту імплементації статті 7 «Мова освіти» Закону «Про освіту», де серед іншого зазначено, що способи впровадження вищезгаданої

статті будуть уточнені в Законі «Про загальну середню освіту». Поки що законопроект винесено на громадське обговорення.

Нове принципове доповнення Закону України «Про освіту» – запровадження поняття академічної доброчесності, яке тлумачиться як сукупність етичних принципів і визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [22, с. 38]. У законі передбачена відповідальність за порушення принципів академічної доброчесності (за списування, обман, плагіат, самоплагіат, подання недостовірних даних, фальсифікацію тощо), яка полягає у відмові присудження/позбавлення наукового ступеня чи присвоєння вченого звання, кваліфікаційної категорії тощо [14, с. 38–40].

На нашу думку, важливими новаціями у сфері середньої освіти є повернення до 12-річного навчання (стосуватиметься тих учнів, які підуть у перший клас із 2018 року). Середня освіта складатиметься з трьох складових: початкова (тривалістю 4 роки, впроваджуватиметься з 2018 року), базова середня (5 років, вводиться з 2022 року) та профільна середня освіта (3 роки, вводиться з 2027 року). Для вчителів запроваджується система добровільної зовнішньої незалежної сертифікації. Педагоги, які успішно пройдуть сертифікацію, отримуватимуть 20% надбавки до заробітної плати. Така норма вступить у дію з 2019 року [14].

У професійній (професійно-технічній освіті) започатковується також три рівні: початковий, базовий, вищий рівень. У професійних закладах освіти учні зможуть здобути середню освіту та водночас першу професію. Освіта в них триватиме три роки, натомість здобуття вищої освіти буде менш тривалим, оскільки за більшістю спеціальностей рівень бакалавра здобуватиметься не за чотири, а за три роки. Вступ до магістратури здійснюватиметься за підсумками зовнішнього незалежного оцінювання [14].

До структури освіти додано також такі компоненти, як спеціалізована та фахова передвища освіта (коледжі й технікуми I–II рівнів акредитації). До речі, станом на сьогоднішній день проект закону «Про фахову передвищу освіту» винесено на громадське обговорення. Знання учнів перевірятимуть після закінчення кожного з етапів навчання рівня базової середньої освіти за допомогою державної підсумкової атестації. Саме за її результатами школяра зараховуватимуть

на наступний освітній рівень. Після 4 класу це буде моніторинг за допомогою тестування (лише як показник успішності), а після 9 – повноцінне зовнішнє незалежне оцінювання [10, с. 87]. До 31 грудня 2021 року всі школи-інтернати мають стати або звичайними школами, дитсадками чи іншими закладами освіти, доступними для всіх дітей, або дитячими будинками в системі Міністерства соціальної політики. Рішення про долю кожного інтернату прийматимуть місцеві ради [10, с. 89; 14].

Одна з важливих новацій у Законі – запровадження 10 ключових компетентностей, якими мають оволодіти учні у процесі навчання. Перелік не є довільним, а базується на рекомендаціях Європейського парламенту та Ради ЄС «Про основні компетентності для навчання протягом усього життя». Компетентності, які повинні сформуватися у процесі навчання: вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; математична компетентність; компетентності в галузі природничих наук, техніки й технологій; інноваційність; екологічна компетентність; інформаційно-комунікаційна компетентність; навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей; культурна компетентність; підприємливість і фінансова грамотність [14, с. 15–16].

У Законі України «Про освіту» Національна рамка кваліфікації уніфікована до Європейської, враховує вимоги ринку праці до компетентностей працівників і запроваджується з метою гармонізації норм законодавства у сферах освіти та соціально-трудова відносин, сприяння національному та міжнародному визнанню кваліфікацій, здобутих в Україні, налагодження ефективної взаємодії сфери освіти й ринку праці [14, с. 14, 34].

Висновки з проведеного дослідження. Отже, реформування освіти в сучасному глобалізованому суспільстві базується на принципах гуманізації, демократизації, доступності та автономності. Нині основними завданнями освіти є конкурентоспроможність випускників на ринку праці, зокрема зарубіжному, підвищення мобільності учасників освітнього процесу тощо.

Сучасні глобальні процеси сприяють модернізації різних сфер суспільства. Розвиток інформаційного середовища, євроінтеграція вимагають докорінних змін у галузі освіти. Саме тому осмислення основних

напрямів реформування освітньої галузі України є необхідною умовою задля підвищення якості та конкурентоспроможності освіти. Важливими кроками на шляху до цього стало прийняття Закону «Про освіту» (2017) та старт проекту «Нова українська школа». На черзі – ухвалення нового Закону «Про загальну середню освіту» та затвердження нового Державного стандарту початкової освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Войналович О.О. Глобалізація і розвиток сучасної освіти в Україні. Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету: зб. наук. праць звітно-наукової конференції викладачів університету за 2013 рік (м. Київ, 4–6 лютого 2014 р.). Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. С. 184–186.
2. Воронкова В.Г. Місце і роль України в глобалізаційних процесах сучасності. Гуманітарний вісник ЗДІА. 2009. Вип. 37. С. 16–32. URL: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_37_2.pdf (дата звернення: 10.04.2018).
3. Глобалізація. Енциклопедія історії України / Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін.; НАН України. Інститут історії України. Київ: Наукова думка, 2004. Т. 2: Г–Д. 688 с. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Globalizaciya> (дата звернення: 15.03.2018).
4. Головань М.С. Аналіз тенденцій розвитку вищої освіти в умовах глобалізації, інтеграції та інформатизації суспільства. Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: педагогіка і психологія. Ялта: РВВ КГУ, 2011. Вип. 31. Ч. 1. С. 203–211.
5. Десятов Т.М. Стратегічні напрями реформування педагогічної освіти і моделей модернізації управління освітою в зарубіжних країнах. Вісник Черкаського університету. 2016. № 12. С. 48–56.
6. Десятов Т.М. Методологія проектування педагогічної освіти, орієнтованої на якість та тенденції розвитку в країнах ЄС. Вісник Черкаського університету. 2017. Вип. № 7. С. 30–36.
7. Дорожня карта освітньої реформи (2015–2025 роки). БФ «Інститут розвитку освіти»: стратегічна дорожча група при Міністерстві освіти і науки України. Київ, 2015. 78 с. URL: <http://education-ua.org/ua/draft-regulations/495-dorozhnya-karta-osvitnoji-reformi-2015-2025> (дата звернення: 30.04.2018).
8. Дубасенок О.А. Модернізація системи освіти в Україні в умовах сучасних глобалізаційних процесів. Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія: монографія / За ред. В. Кременя, Т. Левовицького, В. Огневюка, С. Сисоевої. Київ: ТОВ «Видавниче підприємство «Едельвейс», 2013. С. 253–262.
9. Кремень В. Тенденції розвитку і зміни в освіті. Освіта України. 2017. № 35. С. 10.
10. Лапаєнко С.В. Закон України «Про освіту»: основні напрями реформування галузі. Науково-педагогічні студії: науковий журнал / Гол. ред.: Л.Д. Березівська, І.М. Шоробура. Київ, 2018. Вип. 1. С. 86–91. URL: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2017/05/Nauk-ped-stud_2018-1.pdf (дата звернення: 30.04.2018).
11. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 27.04.2018).
12. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти. Міністерство освіти і науки України. 2016. 34 с. URL: <http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/konczepczyia.pdf> (дата звернення: 10.04.2018).
13. План впровадження реформи загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. Міністерство освіти і науки України. URL: [http://www.universum.kiev.ua/attachments/article/318/MNO_Presentation_ConferenceLMG\(1\).pdf](http://www.universum.kiev.ua/attachments/article/318/MNO_Presentation_ConferenceLMG(1).pdf) (дата звернення: 11.04.2018).
14. Про освіту: Закон України № 2145–VIII від 5 вересня 2017 р. Відомості Верховної Ради. 2017. № 38–39. С. 5–117.
15. Currie J., Angelis R.De, Boer H.D., Huisman J., Lacotte C. Globalizing practices and university responses: European and Anglo-American differences. Westport: Praeger publishers, 2003. P. 67–71.